

Inleiding

Het Nederlandse gezins- en familielevens heeft in de afgelopen decennia de nodige veranderingen ondergaan. Zo zijn moeders in groten getale – veelal in deeltijd – gaan participeren op de arbeidsmarkt en is de actieve betrokkenheid van vaders bij de opvoeding van kinderen gegroeid. Ook in de keuzes voor relatievormen zijn veranderingen te zien. Het aantal huwelijken en geregistreerd partnerschappen van gelijk geslacht is toegenomen. Tegelijkertijd zijn trouwen en geregistreerd partnerschap steeds minder vanzelfsprekend geworden, terwijl ongehuwd samenwonen aan populariteit heeft gewonnen. Ook komt het fenomeen eenoudergezin veel vaker voor dan vroeger. Soms is dat een gevolg van echtscheiding, soms een bewuste keuze.

De toename van het aantal (echt)scheidingen heeft ertoe geleid dat veel kinderen in de praktijk meerdere ouders hebben, doordat hun gescheiden biologische ouders weer nieuwe partners vinden. Een van de taken van de in 2014 ingestelde Staatscommissie Herijking Ouderschap is dan ook om te bezien of het huidige wettelijke uitgangspunt dat een kind niet meer dan twee *juridische* ouders kan hebben en niet meer dan twee personen het gezag over hem kunnen uitoefenen, aan herziening toe is.

In dit themanummer van *Justitiële verkenningen* worden enkele ontwikkelingen in het moderne gezins- en familielevens besproken en wordt ingegaan op de vraag of en hoe het familierecht met deze maatschappelijke ontwikkelingen zou moeten meegroeien. Tevens is er aandacht voor de recente ingrijpende hervorming van het huwelijksvermogensrecht.

In het eerste artikel analyseren *Anne Roeters* en *Freek Bucx* hoe het gezinsleven in Nederland zich de afgelopen decennia heeft ontwikkeld. Hierbij kijken zij naar de ontwikkeling van gezinsvormen, de arbeidsmarktparticipatie van moeders en de tijdsbesteding in het gezin. Er blijkt sprake te zijn van zowel continuïteit als verandering. Hoewel de meest voorkomende gezinsvorm nog altijd bestaat uit een met elkaar getrouwde man en vrouw die de zorg hebben voor één of meer kinderen, zijn daarnaast andere gezinsvormen meer populair geworden. Het gaat dan om ongetrouwd samenwonende ouders en eenoudergezinnen. Verder blijkt de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt nog altijd beperkt en is hun aandeel in de zorg voor kinderen nog altijd het grootst. Aanwijzingen voor verandering zijn dat de

arbeidsparticipatie van moeders veel meer voorkomt dan in de jaren zeventig en dat de betrokkenheid van vaders bij hun kinderen is toegenomen.

Het aansluitende artikel van *Wendy Schrama* is gewijd aan een belangrijke verandering, namelijk de sterk gegroeide populariteit van ongehuwd samenwonen. Meer dan 50% van alle eerstgeboren kinderen wordt buiten een huwelijk of geregistreerd partnerschap geboren. Het familierecht is traditioneel gericht op het huwelijk, wat lange tijd de enig geaccepteerde relatievorm was. De auteur betoogt dat het afstammings- en gezagsrecht voor ongehuwd samenwonende ouders dringend aan verandering toe is.

De samenstelling van de Nederlandse bevolking is in de afgelopen decennia drastisch gewijzigd, onder andere door de komst van immigranten met een islamitische achtergrond. *Susan Rutten* stelt in haar bijdrage dat in islamitische gemeenschappen nog op grote schaal wordt vastgehouden aan islamitische normen, hetgeen betekent dat er in principe een huwelijk wordt aangegaan voordat er kinderen worden verwekt. De auteur focust op twee categorieën van islamitische huwelijken: informele islamitische huwelijken die in Nederland worden gesloten en polygame huwelijken die buiten Nederland tot stand komen. Voor beide categorieën huwelijken geldt dat deze in Nederland niet of vaak niet worden erkend, met als gevolg dat de afstamming en het ouderlijk gezag worden bepaald alsof er geen huwelijk tussen de ouders bestaat. Het vaderschap van de man wordt niet van rechtswege erkend. De wet biedt daarmee ouders uit niet-erkende huwelijken onvoldoende bescherming, hetgeen zowel voor de ouders als voor de kinderen ongewenste gevolgen kan hebben.

Als we de focus op het kerngezin verbreden, komen de grootouders in beeld. Er zijn aanwijzingen dat hun rol in de afgelopen jaren belangrijker is geworden, zo betoogt *Teun Geurts*. Vooral de toegenomen arbeidsparticipatie van moeders heeft ertoe geleid dat grootouders een grotere rol spelen in de zorg voor kinderen dan enkele decennia geleden. Verschillende tijdsbestedingsonderzoeken wijzen dat uit. Tegen deze achtergrond onderzoekt de auteur wat er vanuit de wetenschappelijke literatuur bekend is over het belang van grootouderkleinkindrelaties. Tevens gaat hij in op de achtergronden van een recent initiatiefwetsvoorstel om de wettelijke positie van grootouders te versterken bij het regelen van de omgang met de (klein)kinderen na echtscheiding.

We besluiten met een artikel van *Leon Verstappen* over de ingrijpende wijziging die het Nederlandse huwelijksvermogensrecht binnen afzienbare tijd zal ondergaan, nu de Tweede Kamer onlangs met overgrote meerderheid akkoord is gegaan met een belangrijke beperking van de wettelijke gemeenschap van goederen. Als naar verwachting ook de Eerste Kamer hiermee akkoord gaat, zal daarmee een einde komen aan een langdurig traject van modernisering van het huwelijksvermogensrecht. Na een historische verhandeling schetst de auteur de verschillende stappen in dit traject en de overwegingen die daarbij een rol speelden.

Marit Scheepmaker